

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 50 Volume: 10 Issue: 50

Haziran 2017 June 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

AHMED-İ YÂRÎ DİVANİ'NDAN HAREKETLE EDEBÎ TÜR, TARZ VE ANLATIM TEKNİKLERİNİN METNİN OLUŞUMUNA KATKISI

CONTRIBUTION TO THE TEXT AND FORMING TECHNIQUES FOR THE TEXTING OF SPECIAL, SPIRITUAL AND EXPRESSION TECHNIQUES MOVING FROM AHMEDİ YÂRÎ'S DIVAN

Timuçin AYKANAT*

Öz

Edebi metinler, çok farklı unsurlarla örülür. Bu unsurlar arasında, edebî tür, tarz ve anlatım tekniklerinin payı büyüktür. Divanlar ve mesneviler başta olmak üzere, çokça edebî metin; edebî türler, tarzlar ve anlatım teknikleri aracılığı ile örülmüştür. Edebi metinlerin oluşum serüvenine katkı sağlayan bu öğeler, ayrıştırılmaları noktasında da tartışma konusu olmuşlardır.

Edebi tür ifadesi, daha ziyade şiirin veya inşanın ne anlattığıyla ilgilenir. Edebi tarz, işlenen herhangi bir konunun nasıl anlatıldığına yer verir. Anlatım teknikleri ise, metnin kurulmasındaki yönetsel esasları belirler. Bu doğrultuda bir edebî metin beyit seviyesinden başlayarak eser seviyesine kadar edebî türler, tarzlar ve anlatım teknikleriyle örülür.

Bu çalışmada; öncelikle metinlerin tasnifi noktasında sorun oluşturan edebî türler ve tarzlar ile metinleri doğru okumaya katkı sağlayan anlatım teknikleri hakkında genel bilgi verildi. Ardından oldukça hacimli bir örnek olan Ahmed-i Yârî divanı başından sonuna kadar eksiksizce taranarak tespit edilen edebî türler, tarzlar ve anlatım teknikleri sistemsel olarak sunuldu. Tüm bunlar bağlamında; edebî türün, metnin konusuna yönelik bir değer olduğu, edebî tarzın, metnin anlatım tarzı ya da sunuş biçimini kapsadığı, anlatım tekniklerinin de metnin oluşum sürecine katkısına ilaveten metnin doğru okunmasına yönelik bir uygulama olduğu netleştirildi. Esas olarak, edebî türler, tarzlar ve anlatım tekniklerinin bir edebî metnin örülmesindeki payı ve oluşumdaki katkısı örneklerle ortaya kondu.

Anahtar Kelimeler: Edebi Türler, Edebi Tarzlar, Anlatım Teknikleri, Ahmed-i Yârî Divanı, Edebi Metnin Oluşumu.

Abstract

Literary texts are interwoven with very different elements. Among these elements, the share of literary genre, style and expression techniques is great. Much literary text, especially Divans and mesnevis; Literary genres, styles and narrative techniques. These items, which contributed to the formation adventure of literary texts, became a matter of debate at the point of disaggregation.

The literary genre takes care of what the poetry or layman tells more. The literary genre describes how any given subject is described. Expression techniques specify the methodological basis for the construction of the text. In this direction, a literary text is composed of literary genres, styles and narrative techniques starting from the couplet level to the level of the work.

In this study; Firstly, general information about the literary genres and styles that contribute to the problem of the textual point of the text and the narrative technique which contributes to reading the texts correctly is given. Later, a very voluminous example, Ahmed-i Yari's Divan, was systematically presented with literary genres, styles and narrative techniques that were thoroughly scanned from the beginning to the end. In the context of all this; It has been clarified that the literary technique is an application for the correct reading of the text in addition to its contribution to the formation process of the text, that the text is a value for the speech, that the literary style covers the way of narration or presentation of the text. Essentially, the contribution of literary genres, styles and techniques of expression to the formation of a literary text and its contribution to its formation has been exemplified.

Keywords: Literary Species, Literary Styles, Narrative Techniques, Ahmed-i Yari's Divan, Formation of Literary Text.

GİRİŞ

Bir edebî metnin konusunun ne olduğuyla ilgilenen edebî tür, metnin sunuş biçimini ele alan edebî tarz ve anlatımsal esaslarını belirleyen anlatım teknikleri, metnin kurulmasında önemli pay sahibidir.

Tür, sözlük anlamı itibarı ile: "cins, çeşit, cinsin alt bölümü" (Doğan, 1994: 1090) ya da "çeşit, bir cinsin içinde ortak özellikleri ile beliren ayrı bir grup" (Ayverdi, 2005: 3215) yorumlanmaktadır. Tarz ise: "Biçim, şekil, suret, üslûp, eda" (Ayverdi, 2005: 3038) ve dahası "kılık, usul, tertip" (Sami, 2007: 881) gibi anlamlarla karşılanmaktadır. Edebi metinler söz konusu olduğunda tür ve tarz kavramları anlamsal genişlemeye uğramaktadır. Tür kavramı, edebî metinlerdeki varlığı noktasında "canlı organizmalara" benzetilmiştir. (Canım, 2010: 5) Âgâh Sırrı Levend, türleri "metnin eksenini" olarak görmüştür. (Levend, 1998: 27) Türlerin metnin "anlam dünyasını" sunduğu görüşü ve her metnin farklı sunuş biçimlerini (tarz) sergileyebileceği fikri bu konuya yeni açılımlar getirmesi dolayısıyla burada anılmalıdır. (Akkuş, 2007: 18) Bu konuda batılı araştırmacıların söyledikleri de göz ardı edilmemelidir. Yapısalcı görüş, bu noktada edebî tür kavramını, "eserin iç ve dış yapısı bakımından belirlenmiş soyut genel kurallar olarak görür." (Göktürk, 1988: 37) Marksist görüş; türü, "toplumdaki maddî süreci farklı düzeylerde pratik ve çeşitli birleşimlerle

* Yrd. Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, timi_cin@hotmail.com

ifade gücüne sahip yeni bir oluşturuca çeşittir” (Williams, 1990: 147) şeklinde yorumlar. Edith Gülçin Ambros, “Tür” sözcüğünü, “özel konu ve üslup geleneği” anlamında kullanılmaktadır” (Ambros, 2009: 67) demektir. (Aykanat, 2012: 139)

Türler, sınıflandırma hususunda da farklı tartışmalara yol açmıştır. Türlerin ayrıştırılması sorunu, “konu bütünlüğünün önemi” düşüncesini üretmiştir. (Aça vd. 2009: 275) Bu hususla ilgili olarak şu sorular, oldukça dikkat çekicidir: “Aynı edebî tür içinde düşünülüp ele alınabilecek eserlerin tamamını okumadan ve onların özelliklerini dikkate almadan söz konusu tür hakkında kanaat belirtebilir miyiz? Bir metnin tam olarak tasviri ile o metnin kaleme alındığı türün tasviri arasında fark var mı?” (Aktaş, 1998: 103) Türlerin, din-toplum-tabiat unsurlarına bağlı kalmak koşuluyla zaman-mekân-insan ölçütleri ekseninde yorumlanması gerektiğini ileri süren görüş (Akkuş, 2007: 21) çözümleyici çalışmalara fırsat vermektedir. Türlerin temel tür ya da alt tür olması konusunda da görüş belirtenler vardır. Jhon Frow, “Tür kuramlarına göre bir tür, konusu, retorik yapısı ve biçimsel düzeni (uzun-kısa, sözlü-yazılı, şiir-nesir vs.) gibi özellikleriyle metinlerin daha özel bir grup oluşturması olup bir türün belirli bir konu bakımından daha da özelleştirilmesi alt türü meydana getirir” (Frow, 2006: 67,74) demektir. Edebî metinlerin türsel tasnifinde sunuş biçimlerinin belirleyici olabileceği özellikle batılı araştırmacılarca öne sürülmüştür. Aleksander Veselovski ve E. S. Dallas bu kanaati paylaşırlar. (Akkuş, 2007: 12,13). Rene Wellek, bundan sonra türler “her elli yılda değil her on yılda bir edebî örnek oluşturur” (Wellek ve Warren, 1983: 321) diyerek türlerin hızlıca türeyebileceğine işaret etmiştir.

Edebî metne konusal açıdan yakın olan edebî türe karşılık edebî tarz, metinlerin sunuş biçimiyle ilgilidir. Anlatım tarzı olarak da ifade edilebilecek bu kavram en az türler kadar edebî metnin kurulmasına katkı sağlar. Özelde klasik edebiyat düşünüldüğünde; “Türün bir sunuş biçimi olarak tanımlanması, klasik Türk edebiyatında meth, fahr, hicv terimlerinin üç sunuş biçimi (tarz veya üslup) olarak yorumlanabileceğini akla getiriyor.” (Akkuş, 2007: 18) Ayrıca “münazara, hasbihâl/iyadet, lugaz, muamma ve tarih düşürme vs. gibi terimler de sunuş biçimini, yani tarzı karşılayacaktır.” (Akkuş, 2007: 18) Bu söylemler, tür tartışmalarına ayrı bir boyut kazandırmaları ve konuya tarzlar adlandırmasıyla ikinci bir başlık açmaları dolayısıyla önem taşımaktadır.

Metnin oluşum sürecine katkı sağlayan unsurlardan biri de anlatım teknikleri bahsidir. Edebî metinlerin oluşumunda ve doğru okunmasında değişik katkıları bulunan anlatım teknikleri, “anlatıma çeşitlilik, dinamizm ve derinlik kazandırır.” (Tekin, 2011: 186)

Söz konusu üç unsur, irili ufaklı her eserde benzeri katkıları farklı örnekler üzerinden yapmaktadır. (Aykanat, 2013: 47-67) Dahası farklı nazım biçimleri üzerinden yapılan çalışmalar, “klasik metinlerde kitap boyutuna ulaşmış divan, mesnevi ve mensur eser örneklerinin her birinde bu çalışmanın ayrı ayrı yapılması gerektiğini belgelemektedir.” (Akkuş, 2009: 97-112) kanaatini paylaşır. Bu doğrultuda; farklı edebî metin örneklemelerinin hangi verileri paylaştığı yarar sağlayacaktır.

A. Ahmed-i Yârî Divanında¹ Edebî Türlerin Görünümü

1. Bahâriyye/Bahâriyyât/Bahârname/Rebî'yye

Sözcük anlamı, baharla ilişkili demek olan bu ifade edebiyatta bahar konulu şiirlerin işlendiği türün adı olarak geçer. Bağ ve bahçe konulu şiirler de bu ad altında işlenmektedir. Divanda K. 41/1-32, Ms. 1/1-5, G. 108, G.172, G.353, G. 439, G. 603, G. 792 künyeli şiirler birer baharname örneğidir.

Bahâr geldi zamâna ferah-fezâ görünür

Nikâb-ı gül açılır dehre rû-güşâ görünür

Bu demde feyz-i nesim-i bahâr-ile şeb ü rûz

Elinde lâlelerin câm-ı dil-güşâ görünür

Yakar çemende benefşe şemâme-i ‘anber

Derûn-ı goncede hod nûkhet-i sabâ görünür

Bu demde işret-i bezm-i bahâr ile gözüme

Ne denlü var ise bî-gâne âşinâ görünür (G. 172/1-3...7)

(Bahar geldi, zamana ferahlık verdiği görünür. Gülün örtüsü açılır, dünyaya açık yüz görünür. Bu zamanda bahar rüzgârının bereketi ile gece gündüz, lalelerin elinde gönül açan kadehler görünür. Menekşe, bahçede anber

¹ Ahmed-i Yârî, XVII. yüzyılda yaşamış, ulema zümresinden bir kadıdır. Şiirlerinde daha ziyade tasavvuf, aşk ve marifet gibi irfana ilişkin hususları işlemiştir. Oldukça hacimli bir Divanı mevcuttur. Detay için bk. Karayazı, Nurgül (2013). *Yârî Divânı (İnceleme-Metin-TıpkıBasım)*, (Edt. Nihat Öztoprak), İstanbul: Elma Basım Yayın ve İletişim Hizmetleri. Yazı boyunca metin örneklemeleri, söz konusu kaynaktan alıntılanarak sunulacaktır. Mesnevîler, M; Kasideler, K; Musammatlar: Terkib-i Bentler, Tb; Tahmisler, Th; Müseddesler, Ms; Tesdisler, Ts; Gazeller, G; Farsça gazeller, FG; Tarihler, Ta; Kıtalar, K1, Nazımlar, N.; Rübailer, R; Dü-beytler, Db; Muammalar, Mu; Matlalar, Mt; Müfredler, Mf olarak sembolize edilecek ve bu doğrultuda metin örneklemeleri, (G. 278/5,6) sistemiyle gösterilecektir. Harf şiir cinsini, harften sonraki rakam şiir numarasını, taksimden sonraki rakam ya da rakamlar da beyit ya da bent numaralarını ifade etmektedir.

kokusunu yakar. Goncanın gönlünde sabah rüzgârının kokusu vardır. Bu zamanda, bahar meclisinin eğlencesinde; gözüme, ne kadar yabancı varsa tanıdık görünür.)²

2. Bayrâmiyye/İydiyye

Konusu bayram olan şiirler, bu adı almaktadır. Bayramların kadim güzelliği ve bayram coşkusu bu şiirlere konu edilmektedir. Divanda G. 47 ve G. 48 numaralı şiirler, birer ıydiyye örneğidir. Teşbihî anlatmalar etrafında kurgulan bu şiir örnekleri, daha ziyade baharın gelişini kutlamak maksatlı yazılmış şiirlere benzemektedir.

Etsün 'aceb mi [cân-]fezâ-yı kenâr 'îd
Geldi yetişdi bir yanadan nev-bahâr 'îd
Her serv-i kaddi görse düşer pâyine hemân
Turmaz akar su gibi dil-i bî-karâr 'îd (G. 48/1, 6)

(Bayram, bir kenarda can verse şaşılır mı? Bayramla birlikte bir yandan da yeni bahar yetişti. Gönlü kararsız bayram, durmadan akar su gibi akar; gördüğü her servi boylunun hemen ayağına düşer.)

3. Bismelenâme

Allah'ın adını anmak demek olan besmele, bismelename biçiminde bir edebî tür oluşturur. Özellikle mesnevî formuyla yazılan eserlerde ve genel anlamda eser başlarında rastlanan bu edebî tür, eserin oluşma biçimine iyiden iyiye giriş formeli sağlar. Divanda ilk mesnevinin (1-27) numaralı beyitleri bir bismelename örneğidir. (M. 1/1-27)

Bismillâhırahmânırahîm
Şukka-i râyât-ı kelâm-ı kadîm
Besmeledür matla'-ı nazm-ı kerîm
Besmeledür a'zâm-ı ism-i Hakîm
Besmeledür hamd ü senâ-yı sühan
Besmeledür nutk-fezâ-yı sühan
Besmeledür lâzime-i ibtidâ'
Besmeledür hâtime-i intihâ'
Besmeledür serv-i çemenzâr-ı dîn
Besmeledür gonca-i bâğ-ı yakîn (M. 1/1-5)

(Eski söz bayraklarının kumaşı, esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla. Cömert nazmın başlangıcı besmeledir. Hakîm isminin yüceliği besmeledir. Şükretme sözü, besmeledir. Söze konuşma yeteneği veren besmeledir. Besmele başlarken gereklidir. Besmele sonda da lazımdır. Din bahçesinin servisi besmeledir. İlahı yakınlaşma bahçesinin goncası, besmeledir.)

4. Dâriyye/Kasriyye

Arapçada dar ev demektir. Söz konusu sözcüğe, -iyye aitlik eki getirilerek yapılmış bu sözcük, binalarla ilgili metinleri işleyen edebî türün adıdır. Divan'da tarihler bölümünde yer alan 2, 7, 11, 17 numaralı şiirler birer dariyye örneğidir.

Zihî kasr-ı bülend-eyvân [u] hoş tarh-ı dilârâ kim
Göreydi reşk iderdi ana çarhun Beyt-i Ma'mûr'ı
Zihî 'âli binâ şâhâne işret-gâh-ı âlem kim
Revâdur ger kazâ' mî'mârı olsa çarh-ı müzd-veri (Ta. 2/1-2)

(Öyle güzel bir saray ve köşk ki gönül süsleyen kubbelerinin hoşluğunu feleğin kabesi görseydi kıskanırdı. Öyle bir yüce bina ki âlemin şahlara yaraşır eğlence meclisini, feleğin mimarına ücretle yaptırsan yaraşır.)

5. Feleknâme

Felekler ve feleklerin tasvirini konu edinen sabit ve seyyarelerden bahseden edebî türün adı feleknamedir. Feleknamede daha ziyade tasvirî ve teşbihî anlatmalara rastlanır. 126 ve 127. gazeller, türünün örneklerini tam yansıtamayan iki feleknâme örneği olarak vücut bulmuştur.

Bak dü-peyker kevkeb-i bahtına ol mâhun hele
Zühre-veş Hârût-ile tâ burc-ı Cevzâya çıkar (G. 127/3)
(İki tane yüz, o ayın bahtının yıldızına bak. Zühre gibi Harut ile ikizler burcuna kadar çıkar.)

6. Firaknâme/İftirâknâme/Tahassürnâme

Firak; ayırma ve ayrılık demektir. Tahassür de benzer biçimde hüznün ve üzüntü bildirir. Ayrılık ve hüznün konulu şiirler, bu türlerde yazılır. Divan'da 22 numaralı kıta bir tahassürnâmedir.

Var mıdur ol âzâde-i bî-gam şimdi
Bî-gam nic' olur cihânda âdem şimdi
Bir tıfl-ı nev-âmûzı zebân gelse eger
Zânû-zededür kibâr-ı âlem şimdi (Kı. 22)

² Metnin Türkiye Türkçesine aktarmaları, yazının yazarına aittir.

(O kederden kurtulmuş şimdi var mıdır? Cihanda, şimdi kedersiz nasıl olunur. Yeni dil öğrenen bir bebek bile olsa; âlemin kibarı, dizinden rahatsızdır.

7. Miracnâme/Mirâciyye

Hız. Muhammed'in miracını konu alan şiirler bu adı alır. Miracnameler, (Akar, 1987) Hız. Muhammed'in miraca yükselişi, yolculuk esnasında yaşadıkları ve gördükleri ile dönüşünden bahseder. Divan'da M. 4/105-120, K. 10/1-8, K. 22/1-166 numaralı şiir ve şiir bölümleri miracname edebî türünde yazılmıştır.

Sen ol refref-süvâr-ı 'arsa-i pehnâ-yı 'izzetsin
Melâyik saf-be-saf pîş-i rikâbunda siyâhîdür
Görindi 'arş u fers u fevk u taht-ı şeş cihât anda
Bu nüh eyvân-ı 'âlî sen şehün nezzâre-gâhıdır
O sâhib-tâc-ı mi'râc [u] nedîm-i kibriyâyîsin
Vücûd-ı pâkinün sidreyle 'arş ârâm-gâhıdır
O sultân-ı serîr-i kâbe kavseyni ev ednâsın
Vücûdun taht-ı levlâkûn şeh-i hikmet-penâhıdır (K. 10/15-18)

(Sen o refrefe binip, en geniş şeref arsasında; melekleri, huzuruna saf saf dizensin. Yeryüzü ve gökyüzü üst ve alt altı yön, orada göründü. Bu on yüce köşk, sen şahun nazargahıdır. O miracın taç sahibi ve yüceler yücesinin dostusun. Temiz vücudun arşın son noktasında dinlenmiştir. İki yay aralığı yahut daha az kaldı tahtının sultanısın. Vücudun, sen olmasaydın tahtının hikmetli şahıdır.)

8. Muştuname/Müjdeviyye

Müjde içerikli konular, bu tür başlığı altında değerlendirilir. Bu türde daha ziyade muhatap için göz aydınlığı dilenir. Tebriknamelerden farklı olarak bu tür altında da kutlamalara rastlanabilir. Önemli olan şairin kutlamadaki dileğidir.

'İdun mübârek ola eyâ mâh-ı burc-ı 'ilm
Hem dergehünde müjde-i ferhunde yâd ide (Kı. 1)

(Ey ilim burcunun ayı! Bayramın mübarek olsun. Dergâhın, mutluluk müjdesi olarak anılsın.)

9. Na't

Sözcük anlamı, yüceltme ve övme olan naat; bir edebî terim olarak Hız. Peygamber nezdinde yazılan şiirleri ve dört halifeye yönelik övgüsel manzumeleri kapsar. Şeyhler ile ilgili övgü şiirleri de bu başlıkta değerlendirilebilir. Natlar, (Yeniterzi, 1993) övgü şiirleri bağlamında methiyelerden farklı olarak sadece belli kişilere yazılmaktadır. Divan'da M. 3/1-90, K. 4/35-39, K. 8/1-103, K. 9/1-30, K. 11/1-61, K. 12/1-33, K. 13/1-58, K. 14/1-56, K. 15/1-70, K. 16/1-102, K. 17, K. 18, K. 19, K. 20, G. 57, Kı. 14, Kı. 15, Kı. 16, Kı. 48, R. 16, Db. 24, Db. 25, Db. 26 numaralı şiirler, naat türünde oluşturulmuştur.

Muhît-i 'âlem-i tahkîk Hazret-i Sıddîk
Şükûh u şânı sezâ idi fazl u rüchâna
Şeh-i serîr-i 'adâlet cenâb-ı Fâruk'un
Sadâ-yı ma'delet-i hükmi toldı devrâna
Cihân-ı hilm ü hayâ ya'nî Hazret-i 'Osmân
Nizâm-ı sûre-i âyâtı virdi Kur'âna
Dilîr-i maşrık u mağrib 'Aliyy-i Bû Tâlib
Kerem nüvâz [u] şecâ'at-türâz-ı merdâne (K. 11/29-32)

(Tahkik âlemini kuşatmış hazret-i Sıddık; azametli, şanlı, faziletli ve yüceydi. Yüce Faruk, adalet tahtının şahıydı. Adil hükmünün sesi, cihana doldu. Hız. Osman, cihanın hilm ve haya sahibiydi. Kuran ayet ve surelerine nizam verdi. Ali ebu Talib, doğunun ve batının bahadırıydı. Keremle okşayan ve soylulukla süsleyen bir yiğitti.)

10. Nevruzîyye

Baharla da ilişkili bu kavram, nevruzu işleyen ya da ondan bahseden şiirlere bir tür adı olmuştur. Nevruz konulu şiirler, daha ziyade övgüsel ve coşkulu anlatmalara sahne olur. Divan oluşturulurken nevruziyelerden de yararlanılmış eserin dört şiiri, nevruziye türünde yazılmıştır. (G. 245, G. 608, G. 610, G. 760)

Burc-ı hamelden âfitâb toğdı bugün nevrûzdur
Rûz-ı visâl-i dil-rubâ gibi 'aceb bihrûzdur
Bülbüller efgân itmede güller çerâgân etmede
Seyr it harîm-i gülşeni bir özge sâz u sûzdur (G. 245/1-2)

(Güneş, koç burcundan doğdu. Bugün nevruzdur. Sevgiliye kavuşma günü gibi güzel bir gün müdür? Bülbüller, inlemede güller parıldamaktadır. Gül bahçesinin haremmini seyret, değişik bir ses ve ateş var.)

11. Ramazannâme

Ramazanla ilgili konuları işleyen şiirler bu adı alır. Şair, ramazan ayından çok ramazan bayramına değinmiştir.

El-minnetü lillah yine 'îd-ı ramazândur
Rindân-ı cihân câm-ı neşâta nigerândur
Zâhid elem-i keffe vü mîzâna ko düşsün
Bezm ehl-i hele muğtenem-i ratl-ı girândur (G. 205/1-2)

(Allah'a minnet olsun ki ramazan bayramıdır. Cihanın kalenderleri, mutluluk veren kadehe yönelmiştir. Zahit; kederi, kefe ve mizana koy, düşsün. Meclis ehli, fazlaca ağır ganimeti, çoktan almıştır.)

12. Sâkinâme/İşretnâme

İçki ve meclislerinin övüldüğü; şaraptan, sakiden, eğlenceden, musikiden ve meclislerden bahseden şiirler bu adı alır. Mutasavvıf şairler, bu unsurları daha ziyade ilahî manada işler. Divan'da yer alan sakinameler, (Canım, 1998) geleneksel algıyla örtüşür tarzda kaleme alınmıştır. Sakinamelerde ağırlıkla tasvirî anlatım tercih edilmiştir. Divan'da Tb. 2/1-11, Th. 1/1, G. 42, G. 43, G. 44, G. 93, G. 492, FG. 16, Db. 64, Mf. 8 sakiname türünde kaleme alınmıştır.

Bulsun hele kilid-i der-i mey-gede fütüh
Ey sâkî tevbeye ideyin tevbe-i nasûh
Nâ-yâb olursa sâgar-ı sahbâ bu şeb ne gam
Hûn-âb-ı dideyi iderüz bâde-i sabûh (G. 42/1-2)

(Ey saki! Meyhanenin kapısının kilidi hele bir açılış, töbeye Nasuh tövbesi edeceğim. Bu gece kadeh/içki taze olursa göz yaşının kızılığını, sabah içkisi edeceğiz.)

13. Şikayetnâme

En ünlü örneği, Fuzûlî'nin "Şikayetnâme" sidir. Bu eser, aynı zamanda güzel de bir hiciv örneğidir. Müstakil eserler dışında hiciv tarzında yazılmış şikayetname içerikli edebî metin parçaları çoktur. Bu örneklere, Yârî Divan'ında da rastlanmaktadır. Yârî, K. 13/11-18, K. 34/1-30, K. 51/1-28, Ts. 1/1-10, G. 22, G. 74 numaralı şiirleri bu türde kaleme almıştır.

Ne kadrımız bile bir 'ârif-i cihân bulunur
Ne bir söz anlaya bir yâr-ı nüktedân bulunur
Diyâr-ı gurbete düşdük bir âşinâmuz yok
Ne hem-dem ü ne nedîm ü ne yâr-ı cân bulunur
Bu yâd illerle düşdük hamûş u lâl olduk
Ne hod enîs ü celîs ü ne hem-zebân bulunur
Garîb kadri bilinmez diyâra düşdük biz
Ne bir garîbi esirger rahîm-i künân bulunur (K. 51/1-4)

(Ne değerimizi bilen bir cihan bilgini bulunur, ne de bir söz anlayan nükteci dost bulunur. Gurbet illere düştük, bir tanıdığımız yok. Ne arkadaş, ne dost ne de can dostu bulunur. Bu yabancı illere düştük, sessiz ve dilsiz olduk. Ne oturacak bir dost ne de konuşacak kimse bulunur. Garip kıymeti bilinmez bir ile düştük. Bir garibi esirgeyecek bir esirgeyici güç yok.)

14. Tarifnâme

İlaç vb. terkiplerin ya da reçetevari unsurların anlatıldığı müstakil eserler, bu adı almaktadır. Bazı manzum parçalar da tarifname türünü yansıtır. Divan'da 42. kıta bu türe kısa fakat güzel bir örnek teşkil eder.

Melek-husâl kerîmâ o Hızr-ı ma'nâ sen
Midâd-ı hâme ki âb-ı hayât olur teşne
Mezâk-ı hazîme-i mî'de telh-kâm oldı
Kerem kıl ana 'atâ eyle bir tabak vişne (Kı. 42)

(Ey melek tabiatlı cömert kişi ve anlamın Hızr'ı! Kalemin mürekkebi, susamışlara ebedilik suyu olur. Midenin hazımdaki tat alması acı olduysa, cömert davranış ona bir tabak vişne ver.)

15. Tevhîd

Allah'ın varlığını ve birliğini konu edinen şiirler, tevhit türünü oluşturur. Bu türde vahdet konu edilir. Vahdet anlatılırken; anlatılan varlık methedilir. Bu yüceltmeye karşılık anlatan kendini aciz gösterir. Bu tür, daha ziyade tahmit, münacat ve şükürname tarzlarında işlenir. Divanda çok sayıda tevhit, eserin örülmesine katkı sağlamıştır. M. 2/1-9, K. 1/1-44, K. 2/1-32, K. 3/1-22, K. 4/1-35, K. 6/1-14, K. 7/1-10, Mh. 1/1-5, Mh. 2/1-6, R. 1-15, R. 42, Db. 7, Db. 8, Db. 11 numaralı şiirler tevhit türünde yazılmıştır.

Ey cümle-i 'âlemin ilâhı
V'ey kevn [ü] mekân pâdişâhı
Zerrât-ı zemîn ü mevc-i deryâ
Hestî-i vücûdunun güvâhı
Peydâ vü nihân senünle mevcûd

Sensin iki 'âlemün penâhı
Ka'r-ı yemi kudretüne irmez
Gavvâs-ı 'akıl ider şinâhı (K. 7/1-4)

(Ey bütün âlemin ilahı! Ve varlık ile mekânın padişahı! Yerin tozları ve denizin dalgaları, vücudunun varlığının delili. Açık ve gizli sende mevcuttur. İki âlemin sığınağı sensin. Denizin derinliği kudretine ulaşamaz. Akıl dalgıcı, suda yüzer.)

B. Ahmed-i Yârî Divan'ında Edebî Tarzların Görünümü

1. Âşıkâne Eda

Hemen her gazel bir edebî tarz ile (âşıkâne, sufiyâne, hakîmane, rindane vb.) kaleme alınır. Bazı gazeller, bu unsurların tamamını barındırdığı için tarz tespiti olanaksızdır. Bu türde gazeller daha ziyade serbest kriterlere göre yazılmış olmaktadır. Bazen bazı gazeller, söz konusu tarzları her yönüyle yansıtır. İştâ bu durumda gazel bir tarz adı alır. Âşıkâne gazellerde de durum bu bağlam üzeredir. Buna karşın âşıkâne gazeller, aşk konulu olmalarının yanında âşıkça bir tavırla işlenmeleri ve ilaveten âşık-maşuk-rakip üçlemesine değinmeleri gibi hususlardan farkındalık teşkil etmektedirler. Divan'da G. 728 ve FG. 3 âşıkâne edanın ya da bu tarz ile gazel söylemenin belirgin örneklerindedir.

Gözüm yaşıyla büyüttüm o nahl-i şimşâdı
Ayağa saldı beni şimdi kadd-i âzâdı
Uran bilürmiş imiş başa tîşe-i 'aşkı
Melâmet etmeyem olsam da hâl-i Ferhâdı
Benem o şukka-ber-endâz-ı Kays-ı meslek-i 'aşk
Ben etmişüm 'ilim-efrâz-ı 'aşka irşâdı (G. 728/1, 3, 4)

(O şimşir fidanını, gözümün yaşıyla büyüttüm. Serbest boyu, şimdi beni ayağa saldı. Aşk kazmasını, başına vuran bilirmiş. Ferhad'ın durumu olsa bile üzülmeyleyim. Aşk mesleğinin Kays'ına omuz veren kumaş benim. Aşk öğretisi ilmini, yücelere çeken benim.)

2. Bî-Nukat

Noktasız şiir söyleme olarak anlamlandırılabilir bu edebî tarz, uygulamasal bir şiir söyleme biçimidir. Divan'da, K1. 69, R. 52 numaralı şiirler, bu tarzda yazılmıştır.

Hükm-i 'adlünle durur kâr-ı esâs-ı 'âlem
'İlm-i 'adlünle olur sadr-ı semâda memdûd
Sa'd-ı âmâlle ol ehl-i kerem serversün
Tûl-ı a'mârla 'ömrün ola her dem mes'ûd (K1. 69)

(Âlemin esas işleri, adaletli hükmünle durur. Adaletli ilmin, semanın göğsüne uzanır. Emellerinin kutluluğuyla o cömert başkansın. Ömrün, ömürlerin uzunuyla her dem mesut olsun.)

3. Duânâme/Niyâznâme

Allah'a bir yakarış ve ondan bir istem olan dua; yaratandan niyaz edilir. O'na yalvarma ve yakarma üslubunda kaleme alınan temel tarz olan münacatın bir alt kolu olarak kabul edilebilir. Daha ziyade eser sonlarında ve kaside bitimlerinde rastlanılan duanâmeler, ilahın yüceliğine karşılık kulun aciz olduğu hatırlatması etrafında şiir/eseri yazanın duasını işler. Eserde yer alan bütün kasidelerin sonu, dua ile bitmekle birlikte; bariz duaname örnekleri, M.3 /90-125, M. 4/128-159, K. 5/34-51 numaralı şiir örgüsündedir.

'Aşk-ile eyle cânımı hûşyâr
'Aşk ile eyle dîdemi bidâr
Nâr-ı 'aşkunla yak vücûdumu hep
Yine şevk-i hayât vir yâ Rab
Beni bu 'aşkdan halâs eyle
Mahrem-i sırr-ı 'aşk-ı hâss eyle
Yarama merhem ur ki haste-dilüm
Merhamet kıl ki bin şikeste-dilüm (M. 4/128-131)

(Canımı, aşk ile akıllandır. Gözümü, aşk ile aç. Aşkın ateşiyle vücudumu sürekli yak. Ey Allah'ım! Yine hayat şevki ver. Beni, bu aşktan kurtar. Aşkın en özel sırlarına ulaştır. Hasta gönüllüyüm, yarama merhem vur. Gönüm kırık olduğundan, merhamet et.)

4. Fahriye

Temel edebî tarzlardan olan fahriye övünme manasını taşır. Müstakil şiirler ya da bazı şiir parçaları fahriye örneği olabilir. Her kişi, kendi kabiliyet dairesiyle övünmek ister. Şairler de bu bağlamda söz, şiir ve şairlik hususlarıyla övünmektedir. En güzel örnekleri, Nef'î'de görülen fahriye; Divan'da K. 13/1-10, K. 15/1-70, K. 43/1-120, K. 44/1-18, K. 45/1-18, G. 158, G. 438, K1. 2, K1. 57, Db. 4, Db. 5 numaralı şiirlerle örneklendirilmiştir.

Mest-i câm-ı şarâb-ı 'irfânem

Neşve-bahşâ-yı bezm-i devrânem
O edîb-i cihân-ı ma'rifetem
Sühan-ârâ-yı nükte sencânem
Sebak-âmûz-ı tıfl-ı ma'nâyem
'Ârif-i mekteb-i edîbânem
Kâtibü's-sırr-ı âsaf-ı sühanem
Râz-dân-ı umûr-ı pinhânem
Reşk ider bana üstâd-ı ezel
Tıfl-ı dâna-dil ü sebak-hânem
Nakş-ı elkâb-ı tab' u hâmem ile
Zîver-ârâ-yı nazm-ı dîvânem
Şâ'ir-i düdmân-ı ma'rifetem
Ben ne ferd-i vesîm ne hâkânem (K. 43/1-7)

(İrfan şarabı kadehinin sarhoşuyum. Döngüsel meclisin neşe bahşedicisiyim. Cihan bilgisinin edibi, nükte söylemenin kabiliyetlisiyim. Yeni manaları, okuyup bilen edipler mektebinin bilginiyim. Söz emirleri sırrının kâtibi, saklı işaretlerin tutucusuyum. Ezelin üstadı, bana özenir. Kitap okuyan ve yenilikçi gönüllüyüm. Yaratılışım adlandırmamın işlemesi kalemim ile divan nazımlarını süsleyenim. Ben ne güzel ne de yöneticiyim. Marifet sülalesinin şairiyim.)

5. Hakîmâne Eda

Hikmetli ya da hikmet içerikli söz söyleme tarzı bu adı alır. Divan'da G. 758 bu söyleyiş biçiminin güzel bir örneğidir.

Etsen nigâh-ı âyîne-i feyz-i hikmeti
Hep gösterür cemâl ü celâl-i hakîkati
Üstâd-ı kâr-hâne-i sûret-nümâ-yı dehr
Bin nakş zâhir itmede ma'nâ-yı sûreti (G. 758/1-2)

(Hikmetin bereketli aynasına baksan, sürekli hakikatin celali ve cemalini gösterir. Dünyayı yansıtan işlerin üstadı, suretin anlamını, bin işlemeyle ortaya çıkarmaktadır.)

6. Hasbihâl

Yazar/şairin ağırlıklı ben olmak kayd-ı şartıyla ben veya sen ile sohbet eder tarzda konuşmasının adıdır. Divan'da; M. 1/50-56, K. 4/1-4, K. 11/1-9, K. 40/1-70, G. 41, G. 78, G. 490 numaralı şiirler hasbihâl tarzına örnek oluşturur.

Dâyim dili pür-gubâr buldum
Âyînemi jeng-dâr buldum
Mînâ-yı harîm-i dilde dâyim
Her ta'nı ki seng-sâr buldum
Oldukça şikest-i âb-gînem
Her rîzede inkisâr buldum
Bir sırça durur derûnum ammâ
Seng-i gama bir hisâr buldum (K. 40/1-4)

(Gönlü, sürekli toz dolu buldum. Aynamı, paslı buldum. Gönlün mahremiyet kadehinde, her ayıplamayı kırık buldum. Su tutmuş gibi oldukça kırışım. Her damlada, dağılmışlık buldum. İçim bir kadeh durur ama gam taşına bir duvar buldum.)

7. Hicviye

Arapça hecâ kökünden gelen hicviye, eleştiri manasında bir anlatım tarzıdır. Şikayetname türü vb. birçok edebî türe tarz teşkil eder. Nef'i'nin "Siham-ı Kazâ"sı başta olmak üzere müstakil eserlerde ve birçok manzum ya da mensur parçada rastlanan bu edebî tarz; fahriye gibi temel anlatım biçimlerindedir. Divan'da K. 34/1-30, K. 51/1-28, G. 74, K1. 70, K1. 75 numaralı şiirler, hicviye tarzını yansıtır.

Cihânda görmedüm öyle hakîm-i nâdânı
Elinde mağz-ı şereng ola merhem-i bî-hûd
İderse súde-i elması kand ile ma'cûn
Hamîr-i mâye-i aslı olurdu zehr-âlûd
İçürse şerbet-i tîz-âbın 'akl-ı bîmâra
Kalur mecârî-i şiryândan kuvâ-yı vücûd
Göreydi şerbet-i terkîbini ger Eflâtûn
İderdi hâven-i eczâsını şereng-endûd (K1. 70)

(Cihanda, öyle bilgisiz hekim görmedim. Elinde, zehrin özü korunaksız olur. dövülmüş elması, şekerle macun etse; hamurunun mayası, zehre bulanır. Akıl hastasına, çarçabuk şerbet suyu içirse; kan damarlarından vücudun gücü gider. Eflatun, şerbetinin terkiğini görseydi; ilacının hıyanetini, ezerek sürürdü.)

8. Hitâbnâme/Hitâbiyye

Bir edebî metnin nida tarzında şekillendirilmesi bu tarzın işlendiği anlamını verir. Divan'da M. 3/1-90, G. 32, G. 36 numaralı şiirler, bu edebî tarz ekseninde oluşturulmuştur.

Ey sâhib-i sırr-ı lî-ma'allâh

Ahsentü zihî tebârekallâh

Ey nüsha-i evvelîn ser-âgâz

Dibâce-trâz-ı safhâ-i râz

Ey ser-i sühan kitâb-ı mürsel

Ser-nâme-i mücmel ü mufassal (M. 3/1-3)

(Ey Allah'la birlikte olmanın sırrının sahibi! O, ne güzel bir yüce Allah'tır. Ey önceki kayıtları başlatan! Sırlar sayfasının önsözünü süsleyen! Ey aktarılmış kitabın söz başı! Birlikte ve ayrı olan baş mektup...)

9. Menkabe

Özellikle din ulularının başından geçenleri anlatan hikâyeler, bu adı almaktadır. Buna ilaveten bazı kasideler, menkabelerde görülen anlatım tarzlarını işler. Bu doğrultuda kasidenin anlatım biçimi de menkabe olur. Başkaca nazım biçimlerinde de aynı durum geçerli olabilir. Divanda; K. 14/1-56, K. 46/1-22, K. 27/1-27, K. 49/1-25 numaralı şiirler bu anlatım tarzından hareketle oluşturulmuştur.

Dâsitânüm sahîfe-i kevneyn

Cümle mestür hasb-i hâlümdür

Ya'nî sultân-ı 'âlem-i mi'râc

Server-i bâhirü'l-kemâlümdür

Fahr-ı 'âlem hulâsa-i kevneyn

Nâfizü's-ser'-i bî-misâlümdür (K. 14/7, 29-30)

(Destanım, iki cihanın sayfası; bütünüyle hasbihâlim yazılmıştır. Miraç âleminin sultanı, söz taksimlerimin başkanıdır. Var olanların özeti, âlemin övüncü; eşsiz kriterlerin en sözü geçenisidir.)

10. Methiye

Methiye, övgü tarzında işlenen şiirlerin genel adıdır. Canlı veya cansız bütün mahlûkata yönelik yazılan övgü içerikli şiirlerin tarzı methiye olur. Methiye, fahriye ve hicviye gibi temel edebî tarzlardandır. Divanda en çok işlenen edebî tarz methiyedir. Divanda, M. 4/81-120, M. 4/120-127, M. 5/1-161, K. 2/1-22, K. 8/1-103, K. 9/1-30, K. 11/1-61, K. 12/1-33, K. 13/1-58, K. 16/1-102, K. 17, K. 18, K. 19, K. 20, K. 23, K. 24, K. 25, K. 26, K. 27, K. 28, K. 29, K. 30, K. 31, K. 32, K. 33, K. 35, K. 36, K. 37, K. 46/1-22, K. 47/1-27, Tb. 2/1-11, Mh. 1/1-5, Mh. 2/1-6, G. 38, G. 492, K1. 48, K1. 76, K1. 77 numaralı şiirler, methiye/övgü tarzında yazılmışlardır. Aşağıdaki ilk beyit kalemle birlikte Hz. Muhammed'i överken ikinci beyit, doğrudan doğruya Hz. Peygamber methindedir.

Demidür kılsa ser-i hâme-i mu'ciz-pervâz

Na't-ı sultân-ı cihân-bân-ı serîr-i i'zâz

O şeh-i memleket-ârâ-yı risâlet kim olur

Dâyimâ kuvvet-i kudsiyye ile vahy-tıraz (K. 9/1,4)

(Acze düşüren kalemin ucu, cömert tahtın cihanı kuşatmış sultanına övgüye başlasa yeridir. O, risalet memleketini süsleyen şah; süreklilik olarak, kutsal kuvvetle vahyi süslese yeridir.)

11. Münâcaat

Sözcük anlamı; yalvarmak, yakarmak olan bu ibare, bir edebî terim olarak; Allah'a yakarma ve yalvarma üslubunda yazılan ya da söylenen şiirleri kasteder. Bu tanımın sunduğu imkânlardan hareketle, yakarı üslubundaki şiirler genel anlamda münacaat tarzını yansıtırılar demek mümkündür. Divan'da kasideler dışında; mesneviler, gazeller ve kıtalarda da bu edebî tarza rastlanmaktadır. M. 2/9-30, M. 5/1-161, K. 2/33-66, K. 5/1-51, K. 6/1-14, K. 7/1-10, G. 1, G. 9, G. 15, G. 16, G. 24, G. 623, FG. 14, K1. 17 numaralı şiir ve şiir bölümleri Divan'da münacaat tarzı kaynaklı olarak örgüyü gerçekleştirmiştir.

Îlâhî bedreka-i 'aşkun eyle yâr bana

Reh-i hakikatüni eyle âşikâr bana

Na'im-i zevk-i tevekkülde seyr-i kâm eyle

Reh-i talebde vir ârâm-ı ihtiyâr bana (G. 9/1-2)

(Ey Allah'ım! Bana, aşkının kılavuzunu dost kıl. Bana, hakikat yolunu göster. Tevekkül zevkinin yakınlığını, arzu yolu eyle. Bana, isteklilik yolunda seçkinliğin dinginliğini ver.)

12. Nasîhatnâme/Pendnâme

Arapça nasihat, öğüt demektir. Farsça pend de aynı biçimde aynı anlamı verir. Edebiyatta, müstakil eserler hâlinde nasihatnamelere ya da pendnamelere rastlamak olasıdır. Müstakil eserler dışında mevcut bulunan edebî metin parçalarında öğüt verir tarzda bir anlatım söz konusuysa; anlatımın edebî tarzı nasihatname olur. Bu açıklamadan hareketle Divan'ın metinsel anlamda örülmesine katkı sağlayan nasihatname tarzındaki unsurlar; K. 39/1-6, G. 40, G. 55, G. 594, K1. 33, K1. 47 olarak belirlenmiştir.

Düst kim kâr-dân u 'âkıl ola
Pendi düşünâm ise de gûş eyle
Her güher kim çıkar dehânundan
Anı mengûş-ı gûş-ı hûş eyle (Kı. 33)

(Dost, her işinde akıllı olur. Nasihati, sövüp sayma ise de dinle. Ağzından her cevher çıktığında; onu, hoş bir biçimde kulağına küpe et.)

13. Nazîre

Bir şairin şiirine ya da eserine aynı vezin, kafiye ve konu bakımından eş değer ölçütlerde şiir söylemeye ya da eser oluşturmaya nazire denir. Bir şair anlatacağı herhangi bir hususu, dikkatini çeken bir başka şiirle özdeşleştirerek verebilir. Bu durumda anlatım biçimi nazire olur. Divanda, K. 41/1-32 bu durumun güzel bir örneğini yansıtır. Yârî, Şeyhülislam Yahya'nın bahariyesini (Ertem, 95: 9-10) tanzir ederek; baharla ilgili kanaatlerini ayrı bir yolla sunar.

14. Rindâne Eda

Kalenderce yazılmış ya da söylenmiş şiirler, bu tarzı yansıtır. Aşk ve mistisizm dışında yazılmış beşeri konulu şiirlerde hâkim tarz rindane edadır. Divanda; Th. 1/1, G. 6, G. 759, G. 800, G. 805, FG. 16 numaralı şiirler bu tarz ekseninde oluşturulmuştur.

Rind-i 'aşkam imtihân-ı nâz-ı hüsni çekmezem
Zevk-i vuslat nakd-i vakt-i râyegân olsa bana (G. 6/2)

(Aşk kalenderiyim. Kavuşmanın zevki, bana bedava vakitlerin hediyesi bile olsa; güzelliğin nazlı sınavını çekmem.)

15. Sûfiyâne Eda

Sufice kaleme alınmış ya da söylenmiş şiirler bu tarzı yansıtır. Bu tarzda hâkim unsur, mistisizmdir. Divan'da G. 733 ve FG. 2 sufiyane olarak kaleme alınmıştır.

Zerreyem kim sînede hürşid ider pinhân beni
Katreyem kim dîdede mestûr ider 'ummân beni (G. 733/1)

(Güneşin göğüste gizlediği bir tozum. Deniz, gözde beni bir damla olarak kaydeder.)

16. Şerh

Sözcük anlamı; açma, ayırma ve yorumlama olan şerh, aynı zamanda bir anlatım biçimidir. Edebî metin parçalarında bir hususu vermek için bu yoldan yararlanılabilir. Nitekim Divan'da M. 1/35-50 numaralı bölüm, şerhin bir anlatım biçimi olduğunu işaret eder.

Lafız-ı bism cümle-i Kur'ândur
Eşref-i ism ekrem-i burhândur
Nokta-i bâ oldı ey ehl-i fûnûn
Sâlik-i 'irfâna sevâd-ı 'uyûn
Sîni durur şâne-i gîsû-yı dîn
Mîmi ki fevâre-i mâ'-i ma'în (M. 1/35-37)

(Adıyla sözü, Kuran'ın cümlesidir. Kanıtların en cömert ism-i şerifidir. Ey bilim ehli! Bânın noktası, irfan yolcusuna gözlerin karası oldu. Sini, din saçının tarağıdır. Mimi, akarsuyun fıskiyesidir...)

17. Tahmîd

Sözcük anlamı, hamdetmek, şükür göstermektir. Özellikle tevhit türünün işlendiği edebî metin örneklerinde şükürnameler gibi tarz vasfı üstlenir. Divan'da K. 1/1-44 ve K. 2/1-66 numaralı şiirler tahmit edebî tarzı ekseninde oluşturulmuştur.

Zât ü sıfatun oldı münezzeh şerîkden
Bi'z-zât vâhidi sana şâyân ü hem-sezâ
Bir sözle eyledün gül-i fahhâr-ı ruh-bahş
Pîrâye-i cemâl-ile kıldun suver-güşâ
Kevn ü mekâna lem'a-ı nûr-ı hidâyetün
Leyl ü nehâr yakdı iki şem'-i pür-ziyâ (K. 2/7-9)

(Zât ve sıfatın, ortaklıktan beridir. Doğrudan doğruya birlik sana yakışır. Övünen güllü, bir sözünle ruh sahibi yaptın. Cemalinin süsüyle açılmasını sağladın. Varlık ve mekâna, hidayetinin nurunun ışığı; gece gündüz ziyalanmış iki mum yaktı.)

18. Tarih Düşürme

Şair, bu tarz ile söyleyeceklerini tarih düşürme aracılığı ile sunar. Divan'da tarihler bölümünde yer alan 1-20 nolu şiirler, bu tarzdan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Pesend idüp didüm târîh Yârî
Zihî sûr-ı sūrûr-ârâ-yı 'âlî (1077// Ta. 1/19)

(Yârî! Tarihini beğenerek, ne güzel, ne yüce bir tahtı süslemiş sur dedim.)

C. Ahmed-i Yârî Divan'ında Anlatım Tekniklerinin Görünümü

1. Anlatma Tekniđi

Öyküleyici ya da tahkiyevi anlatım tekniğine yakın duran bu unsur, ondan farklı olarak; öykü dışı unsurlarda da uygulanmaktadır. En eski anlatım tekniği olan anlatma tekniği, şairce nazım biçimlerinin çoğunda uygulanmıştır. Divanda M. 4/1-31, K. 10/1-43, K. 38/1-31, K. 39/1-6, K. 49/1-25, G. 89, G. 147, K. 66 numaralı şiirler, bu anlatım tekniğinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

'Aşk kim mebd-e-i ma'âdumdur

Zâhir ü bâtınen müfâdumdur

'Aşkdur zevk-ı 'âlem-i nâsût

'Aşkdur vecd-i 'âlem-i lâhût

Turfe 'ankâ-yı lâ-mekândur 'aşk

Nükte-i sırr-ı kün fe-kândur 'aşk (M. 4/1-3)

(Aşk, yokluğun başlangıcıdır. Görünen ve görünmeyen manamdır. Aşk, insanlık âleminin zevkidir. Aşk, ilahî âlemin vecdidir. Hayret! Aşk, mekânsızlığın Anka'sıdır. Aşk, ol deyince hemen olur sırrının nüktesidir.)

2. Leitmotiv Tekniđi

Müzikte belli seslerin ardı sıra yinelenerek oluşturduğu müzikaliteden ilham alınmış ve edebiyatta bir anlatım tekniği olarak belirlenmiştir. Klasik Türk şiirindeki tekrar sanatını anımsatan bu teknik, şairce de uygulanmıştır. Divanda; M. 4/81-120, M. 4/105-120, K. 6/1-14, K. 22/8-21; 24-26; 61-67, K. 43/59-69, K. 47/3-6, G. 194, Db. 74 numaralı şiirler oluşturulurken bu teknikten yararlanılmıştır.

'Âdil-i a'del-i memâlikdür

'Âlim-i a'lem-i medârikdür

Hâkim-i âmir-i umûr-ı ümem

Dâver-i mâlik-i memâlikdür

Kâmil ü ekme-i sülûk-i sedâd

Meslek-i râh-ı 'ilme sâlikdür (G. 194/1-3)

(Ülkenin çok doğru bir âdilidir. İdrakin en üst düzey bilginidir. Millet işlerinin yöneticisel hâkimidir. Ülke müllkerinin idare edicisi, mutluluk yolunun en olgunudur. İlim yolu mesleğinin yolcusudur.)

3. Montaj Tekniđi

Yazar/şairin, bir bilgiyi iktibas ederek alıntılması durumunda bu teknik uygulanmış olur. Divan'da G. 145, G. 340 ve G. 412 bu tekniğin en etkili örneklerini içermektedir.

Gülsitân-ı mekteb-i gülşende itmâm itdiler

Mantıku't-tayr okuyup her murg bir 'Attâr olur (G. 145/2)

(Gül bahçesi mektebini, tamamladılar. Her kuş, Mantıku't-tayr okuyup bir Attar olur.)

4. Tasvir Tekniđi

Tarif veya tavsifi anımsatan tasvir, bir özne ya da nesnenin fiziki şartlarını anlatma veya müstakilen bir şahsın ruhsal durumunu tayin etmek demektir. Klasik şiirde sıkça rastlanan tasviri anlatıma şair de yer vermiştir. Divanda; K. 10/27-28, K. 21/1-29, K. 41/1-2, K. 48/1-82, Tb. 2/1-11, G. 108, G. 492, G. 614 numaralı şiirlerle tarih ve muammalar bu teknikten istifade edilerek yazılmıştır.

Zihî şarâb-ı zekâ-bahş u feyz-i rûhânî

Zihî hayât-fezây u nüvîd-i cismânî

Ne bâde bir kadehi hâtem-i 'akîk eyler

Misâl-i gonce-i ser-beste la'l-i cânânî (Tb. 2/1-2)

(Ne güzel bir zekâ şarabı ki ruha bereket başışlamakta; vücudun özüne hayat vermekte. Ne şarap ki bir kadehi, akikten mühürdür. Sevğilinin dudağının büklümünü, gonca misali eyler.)

Sonuç

Edebî metinler, farklı ürünlerle örülür. Bu ürünler arasında edebî türler, edebî tarzlar ve anlatım tekniklerinin payı büyüktür. Bir edebî metnin konusunu belirleyen edebî tür, aynı şekilde bir edebî metnin işlenmesini sağlayan edebî tarz ve aynı doğrultuda bir edebî metnin kurulmasını gerçekleştiren anlatım teknikleri, metnin oluşumunda aktif rol oynar. Hemen her edebî metin, bu üç unsur aracılığıyla örülmüştür. Konusu olmayan bir edebî metin düşünölemeyeceği gibi bir anlatım tarzı/tekniği yansıtmayan edebî metin de yoktur. Oldukça hacimli bir edebî eser örneği olan Yârî Divan'ındaki edebî metinlerin kurgulanış biçimi ve serüveni bu durumun doğruluğunu ispat eder niteliktedir. Söz konusu kavramlar ile ilgili bilgi verildikten sonra; metin örneklemelelerinden uygulamalı olarak gösterilen hususların işaret ettiği ölçüde; edebî türler, edebî tarzlar ve anlatım teknikleri edebî metinlerin oluşmasında, oluşturulmasına ve okunmasında; metinlerin özünü teşkil etmeleri dolayısıyla katkı sahibidir.

KAYNAKÇA

AÇA, Mehmet vd. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kriter Yayınları.

AKAR, Metin. (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mirac-nameler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

AKKUŞ, Metin (2007). *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebî Türler ve Tarzlar*, II. Baskı, Erzurum: Fenomen Yayınları.

- (2009). "Şeyh Galib'in Anlam Dünyası: Hüsnüaşk'ta Edebi Türler ve Tarzlar", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/7 Fall*, s. 97-112.
- AKTAŞ, Şerif (1998). *Edebiyatta Türler Problemi, Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- AMBROS, E. Gülçin (2009). "Gülme Güldürme ve Gülünç Düşürme Gereksinimlerinden Doğan Türler ve Osmanlı Edebiyatında İroni", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IV, Nazımdan Nesre Edebî Türler*, 25 Nisan 2008, *Bildiriler*. (Haz. Hatice Aynur vd.) İstanbul: Turkuaz Yayınları.
- AYKANAT, Timuçin (2012). "Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisinden Hareketle Edebî Metnin Üç Kilit Noktası Üzerine: Tür, Tarz ve Teknik", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 5/7, s. 137-162.
- (2013). "Cevrî Dîvân'ı Örneğinde Edebi Türler ve Tarzların Metin Kurulumundaki Rolü", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 50, s. 47-67.
- AYVERDİ, İlhan (2005). *Misallî Büyük Türkçe Sözlük*, C.III, I. Baskı, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- CANIM, Rıdvan (1998). *Türk Edebiyatında Sâkinameler ve İşretnâme*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- (2010). *Dîvân Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- DOĞAN, D. Mehmet (1994). *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ülke Yayınları.
- ERTEM, Rekin (1995). *Şeyhülislâm Yahya Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- FROW, John (2006). *Genre*, London and New York: Routledge.
- GÖKTÜRK, Akşit (1988). *Geleneksel Yaklaşımlar: I, Metin Türleri Dilbilimi, Geleneksel Yazın Kuramının Yetmezliği, Okuma Uğraşı*, İstanbul: İnkilâb Yayınları.
- LEVEND, Âgâh Sırrı (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, IV. Baskı, Ankara: TTK Yayınları.
- Ş. Sâmî (2007). *Kâmûs-ı Türkî*, C. I-II, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- TEKİN, Mehmet (2011). *Roman Sanatı*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- WELLEK, R. ve Warren, A. (1983). *Edebiyat Türleri, Edebiyat Biliminin Temelleri (Theory of Literature)*, (Çev. Ahmed Edip Uysal), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- WILLIAMS, Raymond (1990). *Türler, Biçimler, Marksizim ve Edebiyat*, (Çev. Esen Tarım), İstanbul: Adam Yayınları.
- YENİTERZİ, Emine (1993). *Dîvan Şiirinde Na't*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.